

ADMINISTRATION
Place des Canons, 9, Rue d'Italie
BEYROUTH «Liban»
DIRECTEUR-PROPRIÉTAIRE
J. ADJEMIAN

ԼԻԲԱՆԱՆ

Ազգային - Բաղաձայն - Գրական

ԱՆԿԱՆ ՀԱՅԱԹԵՐԹ

Է. ՏԱՐԻ Թիւ-614

ՉՈՐԵՔԾԱՐԹԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1931

ՀԱՏԸ 3 Ս. Դ.

ՄԱՐԿԱՆ	ՏԵԼԵԳՐԱԲ	ՎԵՐՈՒՄ	ԽՈՒՄ
350	175	125	
ՕՐԳԱՆԱՅԻՆ	6	4	2 ՏՈՒՄ
Խմբ.	Մ.	ԱՂԱՋԱՐԱՆ	

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԽԱՐՀԸ

Անդիվա՛ Աշխատանքային դահլիճի անկումն է Ազգային կառավարության հաստատումն առկա, ոչ մեկ նորություն: Տեսնական տաղանապը կը ծառայի հին թափով, սթերիլը կը մնայ միշտ ռաբբի կաթ: Եւ անդիվական ապրանքի մատուցումը՝ առևտրական հրապարակի վրայ, կ'ըլլայ միշտ աւելի զրաւի ածանոթեամբ: Անգլիական սփիւնիկի մտաւախութիւնը կը տիրէ ամէն տեղ և առ այդ կախարհիւն միջոցներ կը խորհուրդ մաճն կողմերէ:

Թաղաւորը վաւերացուց օտար ապրանքներու ներածումն դէմ պատրաստուած օրինաւոր, և որպէս օրէնք՝ դրածագրութեան գրութեամբ: Ազգային կառավարութիւնը, որպէս միակ եւակէտ արդող տաքնապին, անգլիական ժողովուրդին ներշնչեց ձևովական ապրանք գնեցէ, օտար ապրանք մը առնէ՛ ազգասիրական կարգախօսը, որ հայրենասէր անգլիական ամէն վայրկեան կը լսէ փողոցի վրայ և կը կարգայ միջոցներ յայտարարութիւններու մէջ՝ յայտնի սինէմաներու և նպարավաճառներու թուղթերուն վրայ: Կալէսի դահլիճի անկումը և նպարավաճառներու ներքէր քառասուն տարեկանի րէքլաւ քանակական ապրանքները քառասուն տարեկանի րէքլաւ քանակական ապրանքները մը պէս, սովորական կառավարութիւն մը Ա. կարգի վաճառիչ ճամբայ ելաւ դէպի Պրահայի, և ցրտառութենէ բռնուցաւ:

Կլոր սեղանի շուրջ, անհամաձայնութիւնները միշտ մնացին անլուծելի, և քաղաքական ապրանքի կանտինին սա վերջին խօսքերովը. — «Նքէ իրաւ է որ Անգլ. կառավարութիւնը եւ ազգի բարեացակամ եւ Հնդկական հանդէպ, պէտք է որ հնդկ բանակի ելլէ անգլիական հակակռէն եւ մտէ հնդկական հակակռէն: Իսկ Լեւոնտէն՝ վերջին հեռագիր մը կըլէ. — Դժուր որ կլոր սեղանի շուրջ կարելի չեղաւ միաձայն եզրակացութեան մը գալ, անգլ. կառավարութիւնը իր կողմէ կարգադրութեան մը պիտի ընէ և Հնդկաստանի համար պատշաճ Սահմանադրութեան մը պիտի գտնէ: Իւրեմ, Կանադին մանցը հեռ երկար պիտի դառնայ, մինչև որ նոր կլոր սեղանի մը շուրջ անգլիա ինք, անձամբ փնտռէ ու գտնէ միաձայն եզրակացութեան կորած հրմը:

Իրաւը կանգնէ կողմէ որ առաջ դուրս գայ՝ «պարզ» դաշնագրով մը՝ դեռ չի հասած: Կրպտոր շաւիղի վրայ դրած է Անգլոսահմանագիրը՝ ու կ'սպասէ: Իսկ Չինո-Ճապոնի վեճի համար կը խորհի թէ Անգլոսահմանագիրը մասնակցող պետութիւնները պէտք է որ ձեռնպահ մնան կռուող կողմերուն ազգամեծի հայեցակէտէ խնդրոյն մէջ:

Ամերիկայի Արմա. վարչապետ Մ. Լաֆալի այցելութենէն անմիջապէս յետոյ, ընդունեց իտալիայ արտաքին նախարար Մ. Կրանտինի այցելութիւնը, և նախագահ Զոլիվը՝ խօսեցաւ անոնց հետ տիրող տնտեսական տագնապի, միջազգային եւրոպական կարգութեան, կառավարական պարտաւոր, սպառնալիքներու սահմանափակման, միջազգային քանակի, ևն. հրատապ խնդիրներու շուրջ, և իւրաքանչիւրը մի կերպ ճամբու դրաւ: Մ. Զոլիվը զգուշացաւ իր Մ. Կրանտինի հետ զանազան տնտեսական կապերի ընդունել Յրանսիայի Ամերիկայի համար և ալ մասնաւոր ուղարկութիւն ըրաւ այդ մասին:

Միջազգային Մ. Պրահայի, դաշնագրներու վերադարձութեան ի ներպատու ըրած վերջին յայտարարութիւնը՝ Մ. Լաֆալի Ուսանիկներէ գտնուած մէկ պահուէ՛ Կանադայի նոր յաւապատկերը բացաւ Զոլիվը ժողովուրդին առջև, որը կը պատրաստուի մէկ միջին ստորագրութիւններով ալգոմ մը նախընթաց ծածկապատկերներ՝ ի նշան երախտագրութեան:

Կալով Անգլիոյ ի շարք այլոց ամերիկեան ապրանքներու վրայ դրած ներածման արգելքի մասին, Միացեալ-Նահանգները որպէս փոխադարձութիւն՝ յայտնի չափով և համաձայնութեամբ մաքսային նոր տուրքեր կը հաստատեն անգլիական ապրանքներու ներածման դէմ:

Իսկ Չինո-Ճապոնի վեճի շուրջ, Անգլոսահմանագիրը ներառեց իր ներկայութիւնը արգելքներ յետոյ, կը մասնակցի Մանչեսթրի զինուորական քննիչ յանձնաժողովին՝ տնտեսապէս ներկայացուցիչով մը:

Այս բոլորը սակայն, ոչինչ կը փոխեն Միացեալ-Նահանգներու տնտեսական կեանքէն՝ երբ տակաւին ամէն օր մեծ թիւով աշխատանքային խումբեր դուրս կը թափուին զոյգող գործարաններէն, և տնտեսական տագնապը կը յաւաքանայ հակադէպով:

Յի՛ԱնՍԱ՛ ամբողջ տնտեսի՛ն տարիներ աշխարհի խաղաղութիւնը իր ուսերուն վրայ տանելէ յետոյ, այսօր երկրագունդի ձող սակիներուն ծանրութեամբ տակ կը կըցի: Եւ սակայն այդ լեռնակուտակ օսկիներու բերքը իր տակ համախառնուած քննա. բանուորներն ու աշխատանքները միաձայն կը քուէարկեն. — «Նկատելով որ Ֆրանսացի գործադուրիները (որոնք իրենց սեփական երկրին մէջ օտար անտէրներու ապրելն արգելադրութեան զանգերն են) մեծ մասամբ իրենց անարգար բախարհ լքուած են, նկատելով որ Ֆրանսական օրէնքները անազգայնիկ են բարեկեցիկ Ֆրանսացի աշխատանք դաւադրութեան գոյութեան և աշխատանքի միջոցները, խստիւ կը բողոքեն Ֆրանսական կողմէ քանի մը Տոններու արարքին դէմ՝ որով անոնք իրենց հին Ֆրանսացի պաշտօնականները կը ճամբնէ՛ Լեհաստանէն և Խաղաղութեան նոր խաղող հրտադրութեան տեղ տալու համար:

Կ'որոշեն պահանջել իշխանութիւններէն անմիջապէս վտարել բոլոր այն օտարականները, որոնք անկանոն կերպով բանակած են մեր հողին վերայ, պարտաւորել Ֆրանսական ճարտարապետները որ նախ և առաջ Ֆրանսացի գործադուրիներուն աշխատանք տան, ստեղծել նպատակաւոր միջոցներ վրայ մը՝ ուր կարենան համաձայնութեամբ գործակցել զրաւագրութեան, խելքը և աշխատանքը:

Ասոր համար, ժողովը կ'ընէ բոլոր Ֆրանսացի աշխատանքներու գործակցութեան, ձեռնկան և մտաւորական աշխատանքներուն առանց քաղաքական կարծիքի, կամ կրօնական համոզումի խորութեան, գործադրել տալու համար այս որոշումները՝ որոնք Ֆրանսացի աշխատանքներուն ընդհանրութեան ծրարքին էական կէտերն են»:

Կասկած չկայ որ Ֆրանսա այսօր ամենէն բարեկեցիկ երկրն է, ուր կարելի է ըսել թէ անգործութիւն չկայ: Բայ ինչպէս կը տեսնուի, մասշտաբները ընդհանուր է և ապագան ամէն տեղ մեղմ:

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ՀԱՐՑ ՄԸ

Հաւելի կուշտը, քաղաքէն դուրս, մէկ-երկու տարիէ ի վեր կը բարձրանայ, կը հասնեայ նոր գիւղ մը ևս: Ատիկա, կարելի է ըսել, Հայ Դատականներու տեղափոխութեան գործին ամենաաշխատանք մէկ արդիւնքն է, և թերեւս ամենէն շուքալիսն:

Հնուէն զիտուելով, ոչինչ ունի հրապարակ. տուններ, միայնակ կամ երկարակալի, սրահ կռնակ կռնակի ելած և կարծես չի խղճուելու, զուլսին փոշի յարաւան ամպերէն գուրու հանելու համար:

Եւ իրաւունք ալ ունին այդպէս ընելու. օրովհետեւ, այդ գիւղը այդ վայրին վրայ հաստատուելու նախաձեռնարկ եղողները, երբեք, բայց երբեք չեն անգործարած օր այդ կէտը կը գտնուի օդի հոսանքի այն տեսակի գրծի մը վրայ, ուր կուգան հաւաքուիլ փոքրիկ հովիտի իսկ, Հաւելի ու շրջակայքի բոլոր փոշիները:

Ու Աստուած գիտէ թէ Հաւելի որքան փոշի ունի. ամառ թէ ձմեռ:

Այս անպատեհութիւնը կարելի էր գէթ մասամբ դարձանել ծառերով, ըստ անոնց տեսնուելու շուրջը, եւ կամ փողոցներուն երկայնքով:

Բայց ատիկա ալ անկարելի է, անոր համար որ այդ գիւղը կրօնաբար քաղաքացիներն ունեցող բուրդի մը վրայ է որ հաստատուած է: Այդ հովիտի վրայ ոչ իսկ դատարկ կը բռնուի. և Հայ գաղթականը, գտնէ իր աւտորայ բանաւորներն մէկ անշունչ մարդ հայրայնութեւ, եւ կամ օրուան յոգնութենէն յետոյ, գէթ իր տեսակին շուրջը քնիւ կը կանգնուի իրեն տեսնուելու կարելիութենէն ալ զրկուած է:

Իսկ եթէ կ'ենթադրէք որ, քաղաքին կուշտը հաստատուած ըլլալով, գիւղը ունի իր օրով յատկապէս, փողոցները կանոնաւոր, աղտոտ շուրհուր և կոյտնոցի ճամբաները, կը կը հաւաստեմ որ կը սխալիք:

Հապճեպով, մաքուէն ապրանք փախցնելու պէս, առանց ոչ ոքի կարելի, խորհուրդ հարցնելու եղած գործ մը ապէս աւելի լաւ բնական է չէր կրնար ըլլալ:

Ու անոնք որ այդ գործին վերակցուելու եղան, շատ հեռու էին այսքան բարակ! մտածելէ: Գրտնուեցան մարդիկ ու իրենց յատկացուած ամսական երկնաւոր մասնաշի տեղ ունին ու բնականին չի քանցի: Գտնուեցան ուրիշներ ալ որ սինչէն բան մը եղած ըլլալու, լոյս աշխարհ եկած ըլլալու իրենց գիտութեան մէջ, իրենց եղած բարեքը միայն նկատի ունեցան ու խնայեցնեցին օտնեցին զայն, առանց ուրիշ բան մտածելու:

Թերեւս մտածողներ ալ գտնուին որ այդ կէտը ընտրուած է, օրովհետեւ, անյարմարութիւններու օտնեցին, գէթ փախ ըլլալու տալու ընտրութիւնն ունէր. օրովհետեւ Հայ գաղթականը հողին շատ հրաւիր է:

Օտար ապրանքներու դէմ ներածման արգելիչ մասսատուրքը, որ ըսկաւ Մեծն Բրիտանիայէն, Ամերիկայի կարգին՝ Յրանսա ևս օրպէս փոխադարձութեամբ ընդունեց ներածման նման տուրքերու հաստատումը, օտարաւոր Ֆրանս. ժողովուրդը որ գնէ միմիայն Ֆրանս. ապրանք, և ոչ այլ նիւթ: Սա ընդհանուր հոգեբանութիւն է ալ:

Հովանաւորութեան հարցին մէջ, Յրանսա անշուշտ պիտի չ'ուզէր յատկացնել ըստ Սուրբ Սուրբի վերջին վարչական փոփոխութիւններն ու զնական կարգադրութիւնները անկասկած այդ կ'ապացուցանէ:

Չինո-Ճապոնի վեճին շուրջ Ֆրանսա կը մնայ վերապահ և սպասողական՝ անշուշտ սպասելով որ անցի մօտէն հետաքրքրուողները նախ խօսին եւ ճշգին իրենց դիրքը:

Կրնար արամադրել: Բայց հոս ալ կը սխալիք. այդ հողը կրնար հարկուր տարի մնալ առանց որեւէ ձեռք արժեքաւորութեւ, և առանց որեւէ ձեռք օգտագործուելու. ժայռ մը, քար մը, ներկայ պայմաններու մէջ տարբեր հասկատարի չի կրնար ունենալ:

Ու այդ անարժեք կէտը, խոսքն մնացած բարձունքը, յանկարծ չեմ գիտեր ի՞նչ խելքի ծառայելով, տըրամադրուեցաւ հայ գաղթականներու, և անանկ գինեւոր, որոնցով կարելի էր Հաւելի օրեւէ մէկ ժայռամասին վրայ գնել հողեր, ուր կանանչութիւն կարելի էր ունենալ:

Իսկ եթէ լսէք ու գիտնաք որ, դեռ այդ կէտը չ'ընտրուած, ներկայացան անցիլ օգտուելու դիրքով, ու բարեբար արամադրելու գիտնեցին, կարեւոր մաս մըն ալ ձեր տրուելու պայմանով, պիտի դարձանաք որ ի՞նչ էր ուրեմն օր մըն այդ կէտը ընտրելու:

Իմ խելքս չի հասաւ, իսկ եթէ դուք կրնաք զայն բացատրել, եւ խախտար կը մնամ:

Ահա իսկութիւնը Մէյտանի Հայ գիւղին, որուն շուրջը Մէյտանի ելան կարգ մը նոր ազգայնիկներ, կ'ախածին՝ կ'ախած, կ'արածին՝ կ'արած:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, ներկայ ուսումնասիրութեան ընթացքին եւ ի մատնանշելի անտեղ կէտեր որոնք օգտուելու են այս տեսակի գործերուն քննադատութեան մէջ:

Չըրի, առաւելապէս անոր համար որ անոնցով չէր որ կը հետաքրքրուէի, ու ոչ ալ այդտեսակ կէտեր կը փնտռէի:

Իմ նպատակս էր ցոյց տալ թէ հայ գաղթականներու ճեղքաւորութիւնը Սուրբ Մեյ, ինքնիստ լալ մըն էր, խառն սխալ մը, անբաժան թերութիւններէ, որոնք անխառնափոխ են, երբ գործը լաւ չ'ախած, կը լաւանք չէ:

Օգտուեցաւ հայ գաղթականը, գէթ այն չափով որ արգարանար, կամ հակա կ'ըսէ ու իր գէթ միջ տուրքով կ'օգտուեցաւ հակալարութիւնը. ընթերցողը թո՛ղ դառնէ: Այդ դրամները, այդ ճիւղերը, եթէ իսկապէս կը ձգտեն քաղաքականութեամբ մեր հանգէպը ըստանձնած պարտաւորութեանց դրամութիւն գէթ մասամբ դարձան տանելու, չ'պիտի յատկացուէին օտար հողի վրայ, թշնամի միջոցաւոր մը մէջ գտնի տեղաւորելու, այլ պիտի յատկացուէին այդ ցաւոտ հարցին իրական և պարզ լուծումին:

Այդ լուծումը ամենէն արամաբանականն է, ու ամենէն սրտի մօտիկը մեզ՝ հայերուն:

Քաղաքակրթ աշխարհի, ու հետաքրքրուողներուն առջեւ, այս ճշմարտութիւնները պէտք էր որ ըսուէին, գիտնուէին, թերութեանցութիւններու ազդեցութեամբ միայն կարելի է ցամաքեցնել, քանի ատենն է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԸՆԹԵՐՈՂԸ

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչ Կ'ըսէ Ա. ԽԱՆՁԵԱՆ

Հայաստանի քաղաքացի կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Ա. Խանձեան, խօսելով հայ լեզուն մասին ըսած է.

— «Լեզունքը լեզուի խնդիրը: Մի՞թէ մեծագետական թեթեւաբանութեամբ չէ այն հանգամանքը, որ տարիներ ընդացում ուղարկուած լեզունքը վերադառնալու պատկառնաւ հայերէնը գործածական հիմնական լեզու դարձնելու խնդիրը: Մի՞թէ փաստ չէ, որ մեր պետական բաղաձայն հիմնարկներում, կոմիսարիատներում խորհրդակցութիւններում մեծ մասամբ ռուսերէն են խօսում:

Մեր ղեկավար ընկերների մի զգալի մասը յոյն իսկ շրջաններում, ուր օտարերէն հասկացողները բացառութիւն են կազմում, ռուսերէն են խօսում: Ի՞նչպէս օրակոյ այն փաստը, որ Հայաստանի ինքիներ տնտեսական վերջին համագումարում բաղաձայն օտարերէն պաշտօնների շարքին չկար ոչ մի հայ հայտատու լուրուր: Հայերէնի թեթեւաբանութեամբ արտայայտուած է նաեւ նրանով, որ մեր ընկերներից շատերը չեն հետևում հայաստանում, որ կանոններն, կը լաւաւ ընդհանրացնեն, բովանդակութեամբ ինտերնացիոնալ կուստուրից: Անհրաժեշտ է ուժեղացնել պայման այս երեւոյթների դէմ. հայերէնը պէտք է դառնայ մեր բոլոր պետական ու անասարկական օրգանների գործածական լեզուն՝ առանց բացառութեան. կուսակցական ընդհանրութեան իրենք պէտք է զբաղուեն մասսայական ճակատային լեզուի մեղմումն եւ ճոխացման գործով:

Այս հարցադրումը չի նշանակում թէ չ'պիտի պայքարել նաեւ նրանց դէմ, որոնք ընդհանուր են հակառակ ծայրայեղութեան դիրքը, նպատակ չենելով՝ նոյն իսկ արհեստական ու այլաբանի, մասնաբաժնի անհասկանալի խաղով վանել մեր լեզուից վաղուց քաղաքացիական իրաւունք ստացած օտար բարեր և տերութիւններ, կամ նշանակութիւն չեն տալիս Հայաստանում Հակոբեցիների յեղափոխութեան լեզուն՝ ռուսերէնը տարածելու գործին, մասնաւոր եւ ըրտեսարգութեան մէջ: Տեղական նախընտրելով այդ տեսիլներին իրականում ոչ մի կապ չունեն մեր կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան հետ և պէտք է տեղի տեղ մեր կարգութեան ու ջանքերի հարաւոր ստանալու հետապնդական կազմակերպութիւնների կողմից:

Մենք չունենք միշտ և այժմ մարքս - լենինեան պատմագրական կոնցեպցիայով հայոց պատմութեան ձեռնարկի որ և է փորձ. չունենք հայոց գրականութեան մարքսիստական պատմութիւնը. Խորհրդի իշխանութեան 11 տարին Հայաստանում շուքալիլ օրէնք չ'ունեց այս ուղղութեամբ: Մի՞թէ կարելի է հանդուրժել այն ևս մեր թեթեւաբանութեամբ խաղաղութեան օրգանները հայոց պատմութեան գրականութեան դասադրելու, ձեռնարկներ, մանողութիւնների սուր պահանջը. այդպէս օրով իսկ փախելով մեր հաշիւը կ'օտարային քաղաքական բարձրական - նախընտրելու անտեսողութեան ընդհանրութեան օրգանները:
